

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת שלח תשע"ג

המרגלים, המקושש, ועץ הדעת

שורש חטאו של המקושש

התורה מספרת בפרשתנו: "וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקֶּשֶׁשׁ עֵצִים פְּיוֹם הַשֶּׁבֶת" (במדבר טו, לב). איזו מלאכה מל"ט המלאכות עשה המקושש? - נחלקו בזה בגמרא. יש מי שאומר שהעביר ד' אמות ברשות הרבים, יש מי שאומר שקצר, ויש מי שאומר שהיה מעמר (שבת צו, ב). אלה הן הדעות המובאות בגמרא. אבל בזהר אמרו דבר נוסף. בזהר אמרו, שהעצים אותם קושש המקושש לא היו סתם עצים, אלא עץ החיים ועץ הדעת היו¹! ("ג קנו, א) כיצד שייך לקושש עצים מעץ החיים ומעץ הדעת? הרי עצים אלו נמצאים בגן עדן, שעל פתחו הציב הקב"ה שמירה קפדנית, לבל יוכל אדם להכנס לשם שלא ברצון ה' (עי' בראשית ג, כד וברש"י שם), ואיך הצליח המקושש להגיע לשם? - מבאר הזוהר, שהמקושש לא ממש קושש עצים מעץ החיים ומעץ הדעת, אלא "הנה דייק על אלין אילנין, הי מינייהו רב על אחרא". כלומר: המקושש דקדק לברר בשכלו, איזה משני העצים הללו גדול וחשוב מחברו; האם עץ החיים גדול מעץ הדעת, או להפך. "מקושש" - מלשון הַקֶּשׁ וְהַשְׁוֹאָה. כמו היקש שבדרשות חז"ל, שענינו - השוואת שני ענינים זה לזה].

ודאי שענינים עמוקים ונסתרים כלולים בדברי הזוהר הללו, אבל ננסה להבין אותם על דרך הנגלה, עד כמה שהדבר ניתן.

מה ענינם של עץ החיים ועץ הדעת? עץ החיים - הוא קודש לה'. רק רצון ה' קיים בעץ החיים. אין בו "דַּעַת טוֹב וְרָע" (בראשית ב, ט) כמו בעץ הדעת, וממילא הסוף ידוע מראש - האדם יזכה בו לחיי נצח ("עץ החיים"), שהרי אין בו שום מקום לחטא ולמיתה². לעומת זאת, "עץ הדעת טוב ורע" מאפשר לאדם בחירה בין טוב לרע. האדם יכול לבחור לעשות טוב, ויכול גם לבחור לעשות רע, נגד רצון ה'.

איזה סוג של עבודת ה' מרבה יותר כבוד שמים? עבודה "אוטומטית", ללא אפשרות של בחירה בין טוב לרע (עץ החיים), או עבודה מתוך בחירה (עץ הדעת), כשישנה אפשרות לעשות רע, ובכל זאת האדם בוחר לעשות טוב? לכאורה - האפשרות השניה עדיפה. עשיית רצון ה' מתוך בחירה, יש בה יותר כבוד שמים מאשר בעשיית רצון ה' באופן "אוטומטי", ללא שקיימת

אפשרות אחרת לפני האדם. ואולם האמת איננה כך. האמת היא, שעצם המצב שבו ישנה ליציר כפיו של הקב"ה אפשרות שלא לעשות את רצון בוראו - היא חילול השם נורא; וקידוש השם המושג ע"י עבודה כזו, אינו שקול כנגד חילול השם שיש בה.

מדוע הבחירה היא חילול השם? - נתאר לעצמנו שפרצה מלחמה בין אנגליה לגרמניה, ושר הצבא האנגלי יעמוד וישקול אם לתמוך באנגליה או לתמוך בגרמניה. מה נאמר על שר צבא כזה? - בוגד גמור! מורד במלכות! שר צבא ששומע שפרצה מלחמה, צריך לגייס מיד את כל הצבא, את חיל אוויר, את חיל הים, ואת כל מה שניתן לגייס למלחמה, ולא לעמוד ולשקול, "האם אני בעד אנגליה או בעד גרמניה". הרהורים כאלו, הם עוון חמור לכל חייל, וכל שכן לשר הצבא³. כך גם בענין הבחירה. ה"הוה אמינא" של אדם לחטוא, המציאות שאדם יושב ושוקל האם לשמור שבת או לא לשמור שבת, האם לאכול כשר או לא לאכול כשר, היא עצמה מרידה חמורה במלכות שמים.

בדבר זה טעה המקושש. המקושש הסתפק "על אלין אילנין, הי מינייהו רב על אחרא". איזו עבודה עדיפה, עבודה "אוטומטית", או עבודה מתוך בחירה. ומה היתה מסקנתו? - מסקנתו היתה, שעבודה מתוך בחירה עדיפה על עבודה "אוטומטית", "ולא חשש ליקרא דַּמְרִיה" (וזהר ח"ג קנו, א). לא חשש לכבוד קונו, ולחילול השם שיש בעבודה מסוג זה (כפי שבארנו). לכן הלך וקושש עצים ביום השבת. השבת היא יום שכולו גילוי כבוד שמים! בחינה של "עץ החיים". ימות החול הם בחינה של "עץ הדעת טוב ורע". לא ניכר בהם כ"כ שרק הקב"ה הוא שמנהיג את הבריאה. נראה בהם, כאילו גם האדם פועל בבריאה: הוא חורש וזורע ומשקה, והזרעים צומחים כביכול בגלל פעולתו. וא"כ יש כאן הסתר כבוד שמים. ואולם בשבת ניכר שרק הקב"ה פועל בעולם. האדם שוכת ממלאכה ואינו פועל כלום, ומראה בזה שרק הקב"ה עשה עושה ויעשה לכל המעשים. המקושש מחליט אפוא, שעדיפה ההנהגה של ימות חול מההנהגה של שבת: להיות שקוע בעולם העשיה, ובכל זאת להאמין בה'. ע"י זה יתרבה כבוד שמים יותר מאשר במצב בו האדם אינו פועל בעולם כלום, ונותן לקב"ה לבדו לפעול בבריאה ולהנהיגה, שאז אין כל כך נסיון לאדם להכיר בהשגחת ה',

להתקיים בארץ ישראל. בחוץ לארץ הם יכולים להתקיים, אבל בארץ ישראל אין להם קיום בלי לשמור על דרך התורה, כפי שהתורה מזהירה אותנו פעם אחרי פעם. הגלות אינה רק עונש לישראל, היא גם הצלה לישראל, כי בארץ ישראל אי אפשר להתקיים בלי תורה ומצוות, ובחוץ לארץ שההשגחה אינה גלויה כל כך, אפשר להתקיים באופן זמני בלי תורה ומצוות. כמובן שגם שם בסופו של דבר אדם יתן את הדין על כל מה שעשה שלא כשורה, אבל בכל זאת, באופן זמני אפשר להתקיים בחוץ לארץ יותר בקלות בלי תורה ומצוות מאשר בארץ ישראל.

מסיבה זו מחליטים המרגלים, שעדיף לישראל להשאר במדבר, במצב של "הסתר פנים" ביחס להשגחה שבארץ ישראל. כך תהיה עבודת ה' שלהם מובחרת יותר, כביכול, וכפי שנתבאר⁶. אבל זוהי טעות. אותה טעות שטעה בה אדם הראשון, ואותה טעות שטעה בה המקושש. הקב"ה אינו מבקש ממך לעשות "מופתים". הקב"ה מחפש את ההיפך, שתראה שה' אחד ושמו אחד. ואם כך, הרי שבארץ ישראל יש יותר סיכוי שתראה את השגחת ה' ותאמין שהוא מנהיג את העולם, ואילו בחוץ לארץ אתה קרוב יותר לכפירה, ועלול יותר להימשך אחרי כוחות אחרים ולא אחרי ה'. רש"י הרי מסביר בקיצור (דברים יא, יח) והרמב"ן באריכות (ויקרא יח, כה), שמקום עבודת ה' האמיתית וקיום המצוות האמיתית היא רק בארץ ישראל⁷. וא"כ המרגלים שהעדיפו את ההנהגה הנסתרת של חוץ לארץ על ההנהגה הגלויה של ארץ ישראל, והמקושש שהעדיף את ההנהגה הנסתרת של ימי החול על פני ההנהגה הגלויה של יום השבת, טעו! השאיפה שלנו אינה צריכה להיות להגדיל את הבחירה שלנו כמה שיותר, אלא להפך, להסתיר את הבחירה שלנו, ולהראות כמה שיותר את כבוד ה' בנגלה.

טעות זו של המרגלים ושל המקושש, היא בעצם אותה טעות שטעה בה כבר אדם הראשון. אדם הראשון העדיף - בעצת הנחש - להכניס את עצמו למצב של בחירה, ולא לתפקד כמכונה העושה את רצון ה' באופן "אוטומטי", בלי בחירה (ע"י ב"מכתב מאליהו" ח"ב עמ' 137 ואילך). הנחש טען לאשה, שבלי יצר הרע (שנכנס אל האדם ע"י אכילה מעץ הדעת), עבודת ה' שלהם לא תהיה במדרגה חשובה כל כך. "לא חקמה" לקיים מצוות, כשאינן לאדם יצר הרע שמנסה לפתותו שלא לקיימן. לעומת זאת, אם יהיה לאדם יצר הרע ובכל זאת יקיים מצוות, עבודת ה' שלו תהיה במדרגה הרבה יותר גבוהה וחשובה. כך טען הנחש, והאדם טעה וקבל את טענתו, בהתעלמו מן העובדה, שעצם המצב שאדם שוקל אם לבחור בטוב או ברע, הוא חילול שם שמים נורא, כפי שהסברנו.

כמו במצב שבו גם האדם פועל. מתוך מחשבה זו, הלך המקושש וחלל את השבת, כדי "להרבות כבוד שמים" ע"י עבודת ה' מתוך מצב של הסתר⁴. זוהי, כנראה, כוונת דברי הוזהר על דרך הפשט.

חילול השבת של המקושש התבטא אפוא בכך, שבחינת השבת היתה פחות חשובה בעיניו מאשר הבחינה של חול. חוץ מזה, אפשר שקושש עצים בשבת גם בפועל ממש, ולא נסקל על מחשבה בלבד. אבל בפנימיות העניין חטאו היה בכך, שסבר שיותר טוב להתנהג בשבת כמו ביום חול - לקושש עצים, ובכל זאת להאמין שה' אחד ושמו אחד. זהו נסיון גדול יותר לאדם, אבל התורה אסרה אותו. התורה ידעה, שאם שבעה ימים בשבוע אדם יעבוד, הוא יגיע לבסוף למחשבה ש"כחי ועוצם ידי" מנהיגים את העולם. לא יכיר בכך שרק ה' מנהיג את העולם. התורה רצתה שיום אחד בשבוע תיחד לידיעה שאינך פועל בעולם כלום, רק הקב"ה פועל בעולם. אם לא תיחד יום אחד בשבוע לענין זה, הסוף יהיה שתבוא לידי כפירה, ח"ו.

שורש חטא המרגלים - כשורש חטאו של

המקושש

גם חטא המרגלים המובא בפרשתנו היה על דרך זו. משה אומר למרגלים, "וְהִתְחַזְקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ" (במדבר יג, כ), רצה שיקחו מפירות עץ החיים (וזהו ח"ג קנו, א), "ואיננו לא איתנו אלא ענבים ורמונים ותאנים, דבאלנא אחרא תליין ואחידן" (וזהו שם). המרגלים נטלו דוקא מהענבים והרמונים והתאנים, שהם תלויים ואחוזים באילן האחר - בעץ הדעת טוב ורע⁵. כמובן, אין לנו עסק בנסתרות, אבל הפירוש הפשוט בזה הוא, שהמרגלים רצו לעבוד את ה' במצב של הסתר ובחירה בין טוב לרע. לכן לא רצו להכנס לארץ ישראל, שהיא "אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ דֹרֵשׁ אֹתָהּ, תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרְשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה" (דברים יא, יב). ההשגחה גלויה יותר בארץ ישראל מאשר בחוץ לארץ. בבית המקדש ובירושלים - המקודשים יותר משאר ארץ ישראל - היו מתרחשים ניסים דרך קבע (ע"י אבות פ"ה מ"ה, ויומא כא, א-ב). ואולם גם שאר ארץ ישראל מסוגלת יותר לניסים מאשר חו"ל. למשל - ברכה גשמית בכל שנה ששית. "וְעֵשֶׂת אֶת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֶשׁ הַשָּׁנִים" (ויקרא כה, כא).

הרי הרמב"ן מבאר, שההשגחה בארץ ישראל יותר גלויה אפילו על אומות העולם, ואומר שהיו ערים בחוץ לארץ שלא היו יותר טובות מסדום ועמורה, ובכל זאת לא נחרבו כי הן היו בחו"ל, שההשגחה שם אינה גלויה כל כך (ע"י רמב"ן ויקרא יח, כה). סדום ועמורה היו בארץ ישראל, ולכן הקב"ה לא "עבר לסדר היום" על מה שעשו. כלל ישראל ח"ו, אם הם תועים מדרך התורה, אינם יכולים

עבודת ה' - בצניעה

ככלל, בעבודת ה', אדם צריך להתנהג בצניעה מרובה. לא לתלות את הצלחותיו בעצמו, בכוחותיו ובבחירתו הטובה, אלא רק בה'. זו הרי מידת הענוה המיוחדת של משה רבינו, שלא תלה שום מעלה ממעלותיו בעבודתו, אלא רק במתנת ה'. מעצמו - אין לו שום דבר. ה' אומר לו לכתוב בתורה, "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִפְּלֵ הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (במדבר יב, א), אומר לו לכתוב "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים" (דברים לד, ט), הוא מאמין בכל מה שכתוב בתורה - שהרי אין מי שמאמין בתורה יותר ממשה רבינו - ובכל זאת הוא נשאר עָנָו. [אחרת, אי אפשר היה לכתוב בתורה "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִפְּלֵ הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה"]. איך יכול משה לכתוב על עצמו שבחים כאלה, ולהשאר ענו? - התשובה היא, שמשה לא מייחס את מדרגתו ואת מעשיו הגדולים לעצמו, אלא לקב"ה. ה' רצה להוציא את ישראל ממצרים ולתת להם תורה, ואני אינני אלא השליח. אם הקב"ה היה רוצה, היה יכול לשלוח מטאטא אל פרעה, והמטאטא היה מכה את פרעה. אבל הקב"ה לא בחר בְּמִטָּטָא להיות השליח, אלא בי. ואעפ"כ, לא נבחרתי בגלל איזו מעלה שהשגתי מעצמי, אלא הכל מתנת שמים. ממילא - אין מקום לגאווה והתנשאות, ואפשר בקלות להשאר ענו.

ובאמת, הקב"ה בעצמו רָמַז למשה להביט על עצמו בצורה כזו. כשהקב"ה נגלה למשה בפעם הראשונה (בסנה) ושולח אותו לדבר עם פרעה, שואל משה את ה': "מִי אֲנִי כִּי אֵלֶיךָ אֶל פְּרַעֲהָ?" (שמות ג, יא) עונה לו הקב"ה: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ" (שם, יב). הוא לא עונה לו, "נבחרת לתפקיד זה מפני שאתה צדיק וחסיד וירא שמים", אלא "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ". כלומר, אני אהיה עמך, ואני אעשה את כל הפעולות, ולא אתה, ואיכ"כ מאי נפקא מינה לך מי אתה? ... ואכן. משה לא תולה את ההצלחה בעצמו, אלא, רק בקב"ה. אין לו שום מחשבה עצמית ש"אני עשיתי", אלא רק הקב"ה עשה. זהו "עָנָו מְאֹד מִפְּלֵ הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה". שום דבר לא מעצמי ולא מכחי, אלא הכל מה'.

הגמרא אומרת, "כל התולה בזכות עצמו - תולין לו בזכות אחרים. וכל התולה בזכות אחרים - תולין לו בזכות עצמו" (ברכות י, ב). משה רבינו, בתפלתו על ישראל (אחרי חטא העגל), לא מבקש עליהם בזכות עצמו, אלא בזכות אברהם יצחק ויעקב - "זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ" וכו' (שמות לב, יג). ואילו הקב"ה תולה את קבלת התפלה במשה רבינו - "וַיֹּאמֶר לְהִשְׁמִידֶם, לְוַלְי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עֲמַד בְּפָרְץ לְפָנָיו לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מֵהַשְּׁחִית" (תהלים קו, כג). היות ולא תלה בזכות עצמו, הקב"ה תולה בזכותו לעומת זאת, חזקיהו מלך יהודה, שגם הוא היה צדיק גדול

(עי' מל"ב יח, ה-ו), עד כדי כך שהיתה לקב"ה "הוה אמינא" לעשותו משיח (סנה' צד, א), אבל כשהוא חולה ומתפלל לה' על חייו, הוא תולה בזכות עצמו - "אָנָּה ה', זָכָר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ פְּאָמָת וּבְלָבָב שָׁלֵם וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי" (מל"ב כ, ג). הקב"ה מקבל את התפלה, מבטיח לרפא אותו ולהוסיף חמש עשרה שנים על חייו (שם, ה-ו), אבל אומר לו שכל זה לא בזכותו, אלא "לְמַעַן וְלִמְעַן דָּוָד עֲבָדֶיךָ" (שם, ו). לכן, בדברי ההודאה לה' שכתב חזקיהו לאחר שנרפא ממחלתו, אומר חזקיהו: "הִנֵּה לְשָׁלוֹם - מֵר לִי מֵר" (ישעיהו לח, יז). "שאפילו בשעה ששיגר לו הקב"ה שלום - מר הוא לו" (ברכות י, ב), כי ה' מוכיח אותו שהיה צריך לבקש בזכות דוד, בזכות משה, לא בזכות עצמו. מי שתולה בזכות עצמו, אפילו אם מגיע לו, לא תולים לו בזכות עצמו, אלא בזכות אחרים.

להעריך את עצמי - בלי גאווה

מצד שני, אדם צריך לדעת את הגדלות שלו. לא לחשוב "אני אֵין ואפס", אלא לדעת את הגדלות שלו. מו"ר הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר, שאדם צריך להרגיש שהוא נכבד, והרגשה זו יש בכוחה למנוע אותו מכל מיני עבירות ומעשי ריקנות, שלא מתאים לאיש נכבד לעשות אותם. כל אחד מבני הישיבה כאן צריך להרגיש שהוא צלם אלקים, ולא סתם צלם אלקים אלא יהודי, בנו של הקב"ה, ולא סתם יהודי, אלא בן ישיבה שלומד תורה, ולא סתם ישיבה, אלא ישיבה בעיר הקודש. אולי כל הדברים האלה יעודדו אותו להמנע מעבירות מסוימות. מצד שני להזהר לא להכשל במכשול הגאווה. ה"חובת הלכות" מביא, שחסיד אחד אמר לתלמידיו, אילו לא היו לכם עוונות, הייתי דואג שמא יש בכך דבר שהוא גרוע עוד יותר מן העוונות. שאלו אותו: מה יותר גרוע מעוונות? אמר להם: הגבהות והגאווה ("חובת הלכות" שער עבודת האלקים פ"ד, המדרגה התשיעית). אבל למעשה, הרי יש לנו עבירות, אז אין לנו חשש של גאווה....

כל אדם, עם התכונות שלו והכשרונות שלו יכול להעפיל לדרגות גבוהות בתורה ובעבודת ה'. לא צריך תכונות אחרות. עם התכונות שקבלת אתה מה', תוכל להיות גדול בתורה. כבר הזכרנו בשבוע שעבר את דברי התוספות, ש"דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול" (תוס' שם סג, א ד"ה אדעתא). מי שלומד תורה בכל כוחותיו - אפילו הוא עם הארץ גמור - דבר רגיל ומצוי הוא שְׂעִפְשָׁה אדם גדול, כפי שקרה לרבי עקיבא. לא צריך את הכשרונות של רבי עקיבא, רק את הרצון שלו ואת מסירות הנפש שלו, ואז - כמעט כל אחד יכול להיות גדול. "דרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול". לכל אחד יש הכישרונות והאפשרויות ללמוד תורה ולהיות גדול בתורה. אם אדם יודע לכבד את עצמו, הוא יודע לכבד גם את

שני הדברים אמת, אלו ואלו דברי אלקים חיים, אבל בכל זאת יש בני אדם שבשביל לעורר אותם חשוב יותר לעורר את הגדלות מאשר את הקטנות, ויש בני אדם שלהפך, צריך להשפיע עליהם שירגישו את הקטנות.

ויהי רצון שבע"ה נזכה שכל הדברים יבואו על תיקונם, ונראה את הגדלות האמיתית את יד ה' הגדולה בארץ ישראל, ובית המקדש בנוי, וכל בניך לימודי ה', כלם גדולי תורה ויראה שמים, "יהי כבוד ה' לעולם, ישמח ה' בְּמַעֲשָׂיו" (תהלים קד, לא).

אשתו ואת קרוביו. הוא מבין שגם אשתו נבראה בצלם אלקים, גם קרוביו נבראו בצלם אלקים, וגם כל שאר היהודים נבראו בצלם אלקים. אם הוא בעצמו מזלזל בעצמו ולא מחשיב את הצלם אלקים של עצמו, אז הוא עלול שלא להחשיב גם את צלם האלקים של אחרים. לעומת זה, אם הוא מייקר את צלם האלקים שבו, מבין כמה ענין זה יקר וטוב, ואיזו מתנה גדולה ה' נתן לו - הוא יכול להבין שגם לאנשים אחרים ה' נתן מתנה גדולה. גם הם נבראו בצלם אלקים.

מקובל לומר, שבזה היתה מחלוקת בין שתי ישיבות. בסלבודקה הדגישו יותר את גדלות האדם, כמה האדם הוא גדול, ובנובהרדוק הסתכלו על קטנות האדם, כמה האדם הוא קטן, שיכול לחטוא בכל מיני חטאים. ובודאי

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. אולי משום כך מקדימה התורה ואומרת: "וַיִּהְיֶה יוֹם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמָּדְבָר, וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְּשֵׁשׁ עֲצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת". למה חשוב לדעת, היכן היו בני ישראל באותה שעה? חוץ מזה, הרי ברור מאליו שהיו במדבר! שכן מיציאת מצרים ועד שנכנסו לארץ ישראל במדבר! ואולם על פי דברי הזוהר הקדוש ניתן להסביר, שכונת הפסוק היא להדגיש שבני ישראל היו אז במדבר - ולא בגן עדן - ובכל זאת נמצא שם איש מקושש בעץ החיים ובעץ הדעת!... [ואולם חז"ל במדרש הסבירו הקדמה זו באופן אחר (עי' רש"י במדבר טו, לב)] (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת שלח תש"ס).
2. "כי עץ החיים היה בפריו סגולה להכניס בלב הידיעה הנכונה והדבקות והאהבה אליו ית', והידיעה בדרכיו הקדושים, והיה שולל מן הנפש התאוות הגופניות... ואם היה אדם הראשון אוכל מעת החיים ולא מעץ הדעת, היה מתדבק והולך בקדושת קונו, ומתענג על הוד קדושתו לנצח נצחים באין מפריד" (דעת תבונות מהר"ם הרב פרידלנדר סי' קכ"ו ד"ה ואמנם).
3. זה, אולי, הפשט בדברי הנביא, שאומר על יואב: "וַיִּשְׁמַעְהָ אֵל אֶהֱלֶה" (מלכ"א ב, כח). וקשה: בשלמא מה שיואב נטה אחרי אֲדֹנָיָה - זוהי באמת נקודת חובה ליואב, ומהווה סיבה טובה בשבילו לברוח אל אהל ה'. שלמה הרי עשה משפט באדוניהו והרגו, וא"כ אולי יעשה משפט גם בתומכיו של אדניהו. אבל מה ש"אחרי אבשלום לא נטה" - זו הרי איננה נקודת חובה ליואב, אלא נקודת זכות, ואם כן מדוע נזכר גם דבר זה כסיבה לבריחתו של יואב אל אהל ה'? - היה אפשר לפרש, שכונת הפסוק היא, שיואב "יותר מדי" לא נטה אחרי אבשלום. כשאבשלום מרד באביו, הרג אותו יואב בניגוד לפקודה מפורשת של דוד שלא להרגו (שמו"ב יח, ט-טו), ועל כן חושש עתה יואב שגם הריגת אבשלום תִּחְשַׁב לו כמרידה בדוד, כמו הנטיה אחר אדוניהו. אבל חז"ל לא פרושו כך. חז"ל פרושו: "ואחרי אבשלום לא נטה" - שביקש לנטות ולא נטה" (סנה' מט, א). אמנם בסופו של דבר נמנע יואב מלתמוך באבשלום, אבל "הוה אמינא" לעשות כן - היתה לו. ועל כן גם זוהי סיבה לבריחתו לאהל ה', כי עכשיו כששלמה עושה לו משפט, אולי יעשה לו משפט גם על אותה "הוה אמינא". עבור שר צבא, גם "הוה אמינא" כזו היא מרידה חמורה (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת כי תצא תשס"ח).
4. גם התוספות הביאו מהמדרש, שהמקושש לשם שמים נתכוין, אך באופן אחר ממה שהובא בוהר (עי' תוס' ב"ב קיט, ב ד"ה אפילו קטנה).
5. ענבים - "הוא אילנא דקטא ביה אדם הראשון, כמה דתנינן ענבים היו" (זוהר ח"ג קנח, ב). רמונים - לשון רע מינים (לשון מינות); תאנים - לשון תואנה (ב"ר יט, י), ולשון "אִנְהָ לְיָדוֹ" (שמות כא, יג), "לֹא תִאָּנֶה אֶלְיָךְ רָעָה" (תהלים צא, י), שהוא לשון מקרה (רש"י שם), שענינו הסתר ההשגחה, שלזה חתרו המרגלים להגיע.
6. ובמהר"ל מבואר להפך, שהמרגלים רצו להשאיר במדבר דוקא מפני ששם היתה ההנהגה ניסית, ואילו בא"י ההנהגה טבעית (מהר"ל בחידושי אגדות סוטה לד, ב). ולפי זה צריך לומר, דמה שמבואר בוהר ד"אינון לא אייתיאו אלא ענבים ורמונים ותאנים, דבאילנא אחרא תליין ואחידין, כונתם היתה לרמוז בזה, שמחמת ההנהגה הטבעית שבא"י אדם עלול להמשך שם אל הצד הרע, משא"כ בהנהגה הניסית שבמדבר אין כ"כ חשש לזה.
7. וכן כתב הרשב"א בתשובה (שו"ת הרשב"א ח"א סי' קל"ד).